

Φύση Περιηγήσεις Αγροτουρισμός

ΚΡΗΤΗ
ΤΟ ΝΗΣΙ ΜΕΣΑ ΣΟΥ

Region of Crete
www.incrediblecrete.gr

Operational Programme Crete and the Aegean Islands 2007-2013
Co-financed by Greece and the European Union

Στην Κρήτη τίποτα δεν επαναλαμβάνεται. Οι τεράστιες μορφολογικές αντιθέσεις και οι καιρικές συνθήκες που επικρατούν στο νησί έχουν σμιλέψει τοπία μοναδικά, που προκαλούν τον επισκέπτη και κρατούν τις αισθήσεις του σε συνεχή εγρήγορση.

Κάθε διαδρομή στην Κρήτη είναι μοναδική. Διαφορετικές αισθήσεις, εικόνες, χρώματα, αρώματα, ηχοχρώματα συνοδεύουν τον επισκέπτη σε κάθε του βήμα.

Μπορεί κανείς να συναντήσει σμαραγδένιες παραλίες, φρυγανότοπους, αμμοθίνες, βραχώδεις βουνοκορφές, απόκρημνες πλαγιές, αλπικές ζώνες, κατάφυτα βουνά, βαθιά φαράγγια, βραχώδεις ποτάμια, μικρές λίμνες, μεσογειακά δάση, υδροβιότοπους, εύφορα λιβάδια, γόνιμους αμπελώνες και ελαιώνες, ενώ η ίδια αντίθεση παρουσιάζεται και στο βυθό των θαλασσών.

Οι αντιθέσεις αυτές ευνοούν την ανάπτυξη διαφορετικών οικοσυστημάτων, αυξάνοντας σημαντικά τη βιοποικιλότητα του νησιού.

Πανίδα

Η Κρήτη είναι απομονωμένη από τις υπόλοιπες ηπειρωτικές περιοχές της Ευρώπης, της Ασίας και της Αφρικής, γεγονός που αποτυπώνεται έντονα στη γενετική διαφορετικότητα της πανίδας του νησιού. Από τον περήφανο κρητικό αίγαγρο, τον αγριόγατο και την κρητική μυγαλή, ως τα στενοενδημικά αρθρόποδα και τις νυχτερίδες, η πανίδα της Κρήτης κρύβει πολλά μυστικά για την εξέλιξη των ειδών. Στο νησί δεν υπάρχουν ζώα που θα μπορούσαν να βλάψουν τον άνθρωπο, γεγονός που οι πρόγονοι των Κρητικών το απέδιδαν σε άθλο του Ηρακλή για να τιμήσει τη γενέτειρα του Δία, που τον προστάτευσε από τον Κρόνο και στις ευλογίες του Αποστόλου Παύλου, που έμεινε για δύο χρόνια στην Κρήτη.

Η ορνιθοπανίδα της Κρήτης, θεωρείται μια από τις πλουσιότερες της Ευρώπης, καθώς φιλοξενεί περισσότερα από 350 είδη πτηνών. Στα κρητικά βουνά παρατηρείται ο μεγαλύτερος νησιωτικός πληθυσμός από γύπες στον κόσμο, ενώ, μαζί με την Κορσική, φιλοξενούν τα τελευταία ζευγάρια γυπαετών των Βαλκανίων.

Tip
Η Κρητική μυγαλή αποτελεί το μοναδικό ενδημικό είδος θηλαστικού της Ελλάδας.

Χλωρίδα

Η Κρήτη χαρακτηρίζεται από μια εξαιρετική ποικλομορφία τοπίων που, σε συνδυασμό με την απομονωμένη γεωγραφική της θέση, συγκεντρώνει έναν πολύ μεγάλο αριθμό ειδών χλωρίδας. Ενδεικτικό στοιχείο για την ποικιλία των ειδών που διαθέτει είναι ότι η χλωρίδα της Μεγάλης Βρετανίας, η οποία είναι 40 φορές μεγαλύτερη σε έκταση από την Κρήτη, περιέχει σχεδόν τον ίδιο αριθμό ειδών. Στην Κρήτη έχουν ως τώρα καταγραφεί περίπου 1700 είδη φυτών, πολλά από τα οποία είναι ενδημικά. Σε κάποιες

απομονωμένες περιοχές του νησιού, κυρίως στα Λευκά Όρη και σε νησίδες, ζουν πολλά στενοενδημικά είδη και υποείδη, δηλαδή φυτά, που έχουν εντοπιστεί μόνο στη συγκεκριμένη περιοχή.

Tip
Το πιο γνωστό από τα βότανα της Κρήτης είναι ο δίκταμος.

Στενά περάσματα

Οι γεωλογικές ανακατατάξεις στη διάρκεια εκατομμυρίων χρόνων αποτυπώνονται έντονα στο ανάγλυφο του νησιού. Κατά την ανύψωση των τεράστιων ορεινών όγκων, το νερό των ποταμών συνέχισε την διαβρωτική του πορεία μέσα στα ασβεστολιθικά εδάφη, δημιουργώντας τη σημερινή «χώρα των φαράγγιων», την Κρήτη. Με περισσότερα από 400 φαράγγια, βαθιά χαραγμένα στο πέτρινο κορμί της, συγκεντρώνει το μεγαλύτερο αριθμό, από ολόκληρη την υπόλοιπη Ελλάδα συνολικά.

Η επαρχία των Σφακιών, στους πρόποδες των Λευκών Ορέων, φιλοξενεί το διασημότερο περιπατητικό φαράγγι της Ευρώπης, το Φαράγγι της Σαμαριάς. Το μονοπάτι που περιπατούν χιλιάδες επισκέπτες το καλοκαίρι, ξεκινάει από το οροπέδιο του Ομαλού και μέσω μιας μαγευτικής πορείας σε πυκνό δάσος από κυπαρίσσια και πεύκα, περνάει ανάμεσα από πολύ στενά περάσματα με κατακόρυφα τοιχώματα ύψους 500μ., πριν καταλήξει στον παραλιακό οικισμό της Αγίας Ρουμέλης.

Άλλα γνωστά πεζοπορικά φαράγγια της περιοχής είναι το φαράγγι της Ίμβρου που ξεκινάει κοντά στο Οροπέδιο του Ασκύφου, το άγριο φαράγγι της Αράδαινας, το καταπράσινο Σφακιανό Φαράγγι, το Φαράγγι του Καλλικράτη και ανατολικότερα το δύσβατο φαράγγι της Τρυπητής και το διάσημο φαράγγι της Αγίας Ειρήνης, που καταλήγει στην παραλία της Σούγιας.

Μερικά καταπράσινα πεζοπορικά φαράγγια βρίσκονται στην ευρύτερη περιοχή της Ζούρβας και στα Καράνου, ενώ ακόμη εντυπωσιακά είναι τα φαράγγια του Δίκταμου, της Λισού, το Τοπολιανό, του Ασφένδου, του Κάμπου, το Σηρικαριανό, του Σάσσαλου και πολλά άλλα.

Στο Ρέθυμνο υπάρχουν αρκετά προσβάσιμα όμορφα φαράγγια. Το πιο γνωστό είναι το Κουρταλιώτικο Φαράγγι, μέσα από το οποίο περνάει ο Μεγάλος Ποταμός που καταλήγει στην πανέμορφη λίμνη του Πρέβελη με το ονειρικό φοινικόδασος. Η πορεία μέσα από την κοίτη του φαραγγιού, το οποίο έχει τη μεγαλύτερη ποσότητα νερού από όλα τα φαράγγια της Κρήτης, ως την έξοδό του είναι μια μοναδική εμπειρία.

Άλλα γνωστά φαράγγια που προσφέρονται για πεζοπορία είναι τα Κολλητά στην περιοχή της Αργυρούπολης, του Κοταυφού που καταλήγει στον Πλακιά, του Αγίου Αντωνίου στην Πατσό και το Πρασνάνο, των Πλατανιών ενώ κοντά στην πόλη του Ρεθύμνου βρίσκονται τα καταπράσινα φαράγγια των Μύλων, των Βεδέρων και του Γάλλου.

Πολλά φαράγγια υπάρχουν και στο Ηράκλειο, με τα περισσότερα από αυτά να διασχίζουν τους όγκους του Ψηλορείτη και των Αστερουσίων Ορέων. Τα Αστερουσία διαθέτουν υπέροχα πεζοπορικά φαράγγια, με πιο σημαντικά του Αγιοφάραγγου, του Μάρτσαλου και του Τράφουλα. Ωστόσο, το διασημότερο φαράγγι είναι του Γάφαρη στον Ψηλορείτη, που διασχίζει το μαγευτικό δάσος του Ρούβα.

Άλλα φαράγγια του Ψηλορείτη είναι του Κρουσώνα, μέσα από το οποίο διερχόταν το Μινωικό μονοπάτι για το Ιδαίον Άντρον, του Βρωμονερού, το Βοριζανό και τα δύο μικρά φαράγγια των Ασπών.

Κοντά στην πόλη, υπάρχουν τα καταπράσινα φαράγγια του Καρτερού, το Κουνάβιανό, το Συλλαμιανό, του Αλμυρού και του Βενεράτου. Στις δυτικές υπερώιες των Λασιθιώτικων βουνών υπάρχουν επίσης τα φαράγγια της Ρόζας, της Αμπέλου, της Αποτύπωσης και κοντά στη Χερσόνησο το φαράγγι του ποταμού Αποσελέμη.

Στην ξηροθερμική Ανατολική Κρήτη τα περισσότερα φαράγγια είναι συνήθως ξηρά κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού, χωρίς ωστόσο να λείπουν μερικές καταπράσινες οάσεις, όπως το φαράγγι του Ρίκτη. Το όρος Δίκτη έχει μερικά εντυπωσιακά φαράγγια, με πιο γνωστά της Σαρακίνας κοντά στους Μύθους Ιεράπετρας, της Κριτσάς, του Αδριανού, της Καλαμαύκας και του Χαυγά στο Οροπέδιο Λασιθίου. Εξίσου εντυπωσιακά φαράγγια, περιτριγυρισμένα κυρίως από πεύκα, βρίσκονται στο όρος Θρυπτή.

Ανάμεσα τους ξεχωρίζουν τα φαράγγια των Πεύκων, του Ορεινού, των Αχλίων και του Μυλωνά. Στην περιοχή γύρω από τη Ζάκρο, κυριαρχεί το απόκοσμο φαράγγι των Νεκρών, που παίρνει το όνομά του από τους μινωικούς τάφους που βρέθηκαν στις σπηλιές των τοικωμάτων του, ενώ κοντά, υπάρχουν κι άλλα ξηρά φαράγγια όπως το Κατσουνάκι, του Λαμνωνίου, της Αγίας Ειρήνης και των Περβολακίων. Λιγότερο γνωστά φαράγγια για εύκολη πεζοπορία υπάρχουν και στο

ορεινό Μιραμπέλο, όπως του Κουρούκουλου, του Χαυγά πάνω από την Πλάκα και της Σκοτεινής.

Τip

Η επαρχία Σφακίων έχει πάρει το όνομά της από τη λέξη σφαξ που σημαίνει χάσμα γης. Συνεπώς Σφακιά σημαίνει ο τόπος φαραγγιών.

Καταρράκτες

Στο έντονο ανάγλυφο της Κρήτης, τα ποτάμια, κατά την πορεία τους μέσα στα φαράγγια, συναντούν μεγάλα ρήγματα και απόκρημνες καταβάσεις, δημιουργώντας εκατοντάδες μικρούς και μεγάλους καταρράκτες.

Ακόμη και οι ντόπιοι αγνοούν την ύπαρξη μεγάλου αριθμού καταρρακτών, καθώς οι περισσότεροι είναι αθέατοι

και βρίσκονται μέσα στα απροσπέλαστα φαράγγια του νησιού.

Η συντριπτική τους πλειοψηφία έχει νερό από τους πρώτους μήνες του χρόνου έως τα τέλη της άνοιξης.

Οι πιο γνωστοί προσβάσιμοι καταρράκτες με νερό όλο το χρόνο είναι του Κουρταλιώτη, του Ρίκτη κοντά στη Σητεία και του Μυλωνά κοντά στην Ιεράπετρα. Εντυπωσιακοί καταρράκτες σχηματίζονται το χειμώνα στο μεγάλο ρήγμα των Αστερουσίων, με τους πιο γνωστούς να είναι ο Λιχνιστής στο Μαριδάκι και ο επιβλητικός καταρράκτης του Αμπά στους Παρνούμφους. Μεγάλος αριθμός χειμερινών καταρρακτών συναντάται και στο όρος Κέντρος, με πιο γνωστούς τη Σεληνάρα, τη Γρε Δάφνη και της Ρεχτάρας του Διγενή. Η ύπαρξη καταρρακτών μέσα στα φαράγγια της Κρήτης καθιστά τη διάσυσή τους δυνατή μόνο με

τεχνικό εξοπλισμό και κατάλληλη εκπαίδευση σε τεχνικές canyoning, που μπορούν να προσφέρουν ειδικευμένες επιχειρήσεις του νησιού. Τα πιο γνωστά τεχνικά φαράγγια της Κρήτης είναι το επιβλητικό σχίσμα του Χα, του Τσούτσουρα, του Καλαμιού και το φαράγγι της Άρβης, που στην πορεία μετατρέπεται σε υπόγειο ποτάμι, ενώ υπάρχουν δεκάδες άλλες επιλογές ακόμη.

Tip

Μέσα στο επιβλητικό φαράγγι του Χα χύνεται το παραφάραγγο Μάστορας με μια εντυπωσιακή κατάβαση 215μ., η οποία αποτελεί τον ψηλότερο καταρράκτη στην Ελλάδα.

Περπατώντας παντού

Ο καλύτερος τρόπος για να εξερευνήσει κάποιος την Κρήτη είναι να περπατήσει πέρα από τα σημεία που φτάνει το αυτοκίνητο, να ακολουθήσει πανάρχαια καλντερίμια, να μυρίσει τα βότανα στα φαράγγια, να ανέβει στις κορυφές των ψηλότερων βουνών και να αγναντέψει το βαθύ μπλε του Κρητικού και του Λιβυκού Πελάγους.

Το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 καλύπτει ένα μεγάλο δίκτυο διαδρομών με τεράστια πολιτιστική, φυσιολατρική και ιστορική αξία. Έχει σηματοδοτηθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση Ορεινής Πεζοπορίας (E.V.V.) και διασχίζει την Κρήτη από την Κίσσαμο ως τη Ζάκρο, δίνοντας στον πεζοπόρο τη δυνατότητα να γνωρίσει ένα ευρύ φάσμα τοπίων με πολύ μεγάλη ποικιλομορφία. Εκτός από το E4, υπάρχει πληθώρα επιλογών, εξίσου σπουδαίων χαρτογραφημένων διαδρομών.

Μεγάλο μέρος των διαδρομών αυτών διασχίζει περιοχές, οι οποίες έχουν κηρυχτεί προστατευόμενες. Η πιο διάσημη από αυτές είναι ο Εθνικός Δρυμός των Λευκών Ορέων, ένας από τους 7 δρυμούς της Ελλάδος, μέσα από τον οποίο περνάει το φαράγγι της Σαμαριάς. Άλλες περιοχές ιδιαίτερου φυσικού κάλλους που είναι ενταγμένες σε προγράμματα προστασίας, όπως το Natura 2000, είναι ολόκληροι οι ορεινοί όγκοι της Δίκτης, του Ψηλορείτη, του Κέντρου, των Αστερουσίων, του Γιούχτα και της Θρυπτής, οι χερσόνησοι της Γραμβούσας, του Ροδωπού και του Κάβου Σίδερο,

όλες οι νησίδες που περιβάλλουν την Κρήτη και περιοχές όπως το Λαφονήσι, η Γεωργιούπολη, το Ακρωτήριο Λίθινο, οι ακτές δυτικά του Ρεθύμνου και άλλες.

Ακόμη, με την ανάδειξη της γεωλογικής αξίας του Ψηλορείτη και της Σητείας ως Γεωπάρκα, οι λάτρες του γεωτουρισμού μπορούν να ανακαλύψουν μέρη που ως τώρα ήταν άγνωστα.

Τip
Στο νησί δραστηριοποιούνται 9 πεζοπορικοί και ορειβατικοί σύλλογοι, γεγονός που αντανακλά τη σημασία που δίνουν οι ντόπιοι στη γνωριμία με τον τόπο τους.

Υπόγειος κόσμος

Η τραχιά μορφολογία της Κρήτης είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ύπαρξη πολυάριθμων σπηλαίων.

Από την προϊστορική εποχή οι άνθρωποι χρησιμοποιούσαν τις σπηλιές, όπως μαρτυρείται στις βραχογραφίες χιλιάδων χρόνων στο σπήλαιο του Ασφένδου. Μάλιστα η σημερινή λατρευτική παράδοση στις σπηλιές της Κρήτης, με την ύπαρξη δεκάδων

σπηλαιωδών ναών, αποτελεί μετεξέλιξη της λατρείας των θεών της κάθε εποχής. Αρχικά στις σπηλιές, οι Μινωίτες, λάτρευαν τους σημαντικότερους θεούς τους, όπως την Ειλειθυία, τη θεά του τοκετού. Αργότερα, τοποθέτησαν τη γέννηση και την ανατροφή του βασιλιά των Θεών, Δία, στο Δικταίον και στο Ιδαίον Άντρον, μετατρέποντάς τα σε σπουδαία λατρευτικά κέντρα. Κατά τη Βυζαντινή εποχή, σπηλιές που σύμφωνα με την παράδοση φιλοξένησαν αγίους, όπως οι Άγιοι Παύλος, Γεράσιμος και

Ιωάννης ο Ξένος, μετατράπηκαν σε ζωντανές ασκητικές κοινότητες. Πολλές σελίδες της κρητικής ιστορίας γράφτηκαν με αίμα στα σπήλαιά της, όπως οι σφαγές των Οθωμανών στα σπήλαια του Μελιδονίου, της Μιλιάτου, της Κρουονερίδας και του Τηγανιού στη Γραμβούσα. Η σπηλαιολογική και οικολογική σημασία πολλών σπηλαίων είναι τεράστια. Επισκέψιμα σπήλαια με πλούσιο διάκοσμο είναι αυτά του Ψυχρού, του Μελιδονίου και του Σφενδόνη στα Ζωνιανά.

Εκτός από τα επισκέψιμα σπήλαια με θρησκευτική ή ιστορική αξία, η Κρήτη διαθέτει περισσότερα από 4.500 χαρτογραφημένα σπήλαια – σπηλαιοβάθρα, στη διάθεση κάθε έμπειρου σπηλαιολόγου να απολαύσει το πλούσιο διάκοσμό τους και τη μοναδική τους πανίδα. Περιοχές που φιλοξενούν μεγάλο αριθμό σπηλαίων, ιδανικές για όσους ασχολούνται με σπηλαιολογία, είναι η περιοχή του όρους Στρούμπουλα στο Ηράκλειο, τα Γεωπάρκα Σητείας και Ψηλορείτη και το Μελιδόνι στα Λευκά Όρη.

Τip
Τα τρία βαθύτερα εξερευνημένα σπηλαιοβάθρα της Ελλάδας βρίσκονται όλα στην Κρήτη. Βαθύτερο είναι του Γουργούθακα στα Λευκά Όρη με γνωστό βάθος -1208μ.

Πράσινοι πνεύμονες

Κάποτε η Κρήτη ήταν κατάφυτη με δάση, από άκρη σ' άκρη, γι' αυτό και τα όρη της Κρήτης λεγόταν «Ιδαία» δηλαδή σύδενδρα. Δυστυχώς, αυτά τα δάση καταστράφηκαν σχεδόν ολοσχερώς από την υλοτομία, την υπερβόσκηση και τις πυρκαγιές. Ακόμη κι έτσι, τα λίγα εναπομείναντα δάση αποτελούν μερικά από τα ομορφότερα τοπία στην Κρήτη και είναι ένα τυπικό δείγμα της βλάστησης που κάποτε

κάλυπτε όλο το νησί. Κάθε περιοχή της Κρήτης έχει τα δικά της χαρακτηριστικά δέντρα. Ο Αποκόρωνας και τα Σφακιά έχουν κυπαρίσσια, η Θρυπτή έχει κυρίως πεύκα, ο κόλπος του Μιραμπέλου αρκεύθους (κέδρους), στα πεδινά της Κεντρικής Κρήτης φύονται κυρίως κουμαριές, οι υγρές περιοχές της Κισάμου έχουν καστανιές, η Δίκτη και τα Λευκά Όρη πρίνους και ασφενδάμους,

Σημαντικότερα δάση από κυπαρίσσια συναντάει κανείς στον Εθνικό Δρυμό των Λευκών Ορέων, στον Κρούστα και στις πεδινές περιοχές του Αποκόρωνα, καθώς και στην ορεινή επαρχία Κυδωνίας. Το σπουδαιότερο πρινόδασος βρίσκεται στην περιοχή του Ρούβα στον Ψηλορείτη και φιλοξενεί σπάνια ζώα και φυτά, ανάμεσά τους ο ενδημικός αγριόγατος και το κρητικό κεφαλάνθηρο. Εκτεταμένα

πευκοδάση σχηματίζονται στην οροσειρά της Θρυπτής, στην ανατολική Δίκτη, στα Σφακιά, στα Αστερούσια Όρη και στον Ψηλορείτη, με σημαντικότερα αυτά του Σελάκανου, των Βοριζίων και της Κάτω Σύμης, που αποτελούν και τους μεγαλύτερους μελισσόκηπους στο νησί. Δάση από ιδιαίτερα είδη δέντρων σχηματίζονται σε διάφορες γωνιές του νησιού, με διασημότερα

τα δάση από φοίνικες του Θεόφραστου στο Βάι και στη Λίμνη Πρέβελη. Επίσης το Αζιλακόδασος κοντά στα Μάλια αποτελεί το μεγαλύτερο δάσος από αριές στην Ελλάδα, ενώ στην περιοχή των Τριών Εκκλησιών υπάρχει το μεγαλύτερο αυτοφυές δάσος από χαρουπιές στην Ευρώπη.

Τip
Η Κρήτη στα αρχαία χρόνια ήταν γνωστή ως η «Χώρα του Κυπαρισσιού», λόγω των εκτεταμένων δασών από κυπαρίσσια που σήμερα έχουν συρρικνωθεί.

Ζωντανά Μνημεία

Κάποια δέντρα της Κρήτης, λόγω του μεγέθους τους ή κάποιου θρύλου που τα συνοδεύει έχουν χαρακτηριστεί ως μνημεία της φύσης. Από τα πιο γνωστά είναι ο αειθαλής πλάτανος της Αρχαίας Γόρτυνας, κάτω από τον οποίο λέγεται ότι συνευρέθηκε ο Δίας με την Ευρώπη, γεγονός που οδήγησε στη γέννηση του Μίνωα.

Πολλά από τα μνημειακά δέντρα είναι επίσημα αναγνωρισμένα ως διατηρητέα μνημεία της Φύσης από το Ελληνικό κράτος, όπως ο υπερμεγέθης κράταιγος ύψους 13μ. στην Αρχαία Ζώμινθο.

Μερικά δέντρα έχουν συσχετιστεί με τους αγώνες των Κρητικών για ελευθερία, όπως ο τεράστιος δρυς του Μανταλένη στις Κορφές, ο πλάτανος των Πέντε Παρθένων στην αρχαία Λάππα και ο πρίνος του Ισμαήλ στη Μαθιά. Μνημειακά αιωνόβια πλατάνια συναντάει κανείς στο Κράσι, στο Βλάτος και μέσα στις μονές του Αγίου Γεωργίου Γοργολαΐνη, του Αγίου Ιωάννη στο Γκιώνα και των Αγίων Πατέρων στον Αζωγυρέ.

Στην Κρήτη υπάρχουν πολλά αιωνόβια ελαιόδεντρα που έχουν ανακηρυχτεί ως μνημειακά από τον Σύνδεσμο Ελαιοκομικών Δήμων της Κρήτης. Οι αρχαιότερες ελιές στον κόσμο είναι του Αζοριά στο Καβούσι Ιεράπετρας και των Άνω Βουβών στα Χανιά, από τις οποίες στεφανώθηκαν η νικήτρια και ο νικητής του Μαραθωνίου στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004, αντίστοιχα. Στο Ανισαράκι, δίπλα στην

Κάνδανο, υπάρχει ολόκληρο πάρκο με μνημειακά ελαιόδεντρα, όπως και στα Παλαιά Ρούμματα, στους Ανώματους, στην Αρχαία Ελεύθερνα, στη Γέννα, στη Λάστρο, στον Πανασό και αλλού.

Tip

Στη μονή Παλιανής σώζεται μια γιγάντια μυρτιά, που θεωρείται ιερή και εορτάζει την ημέρα της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας. Το φαινόμενο αυτό αποτελεί επιβίωση της λατρείας των ιερών δέντρων της Μινωικής θρησκείας.

Υδροβιότοποι

Η Κρήτη έχει περιορισμένους υδάτινους πόρους, λόγω της γεωγραφικής της θέσης και των καιρικών φαινομένων που επικρατούν. Για την επάρκεια του νησιού, κατασκευάζονται φράγματα και τεχνητές δεξαμενές, που σε σύντομο χρόνο μετατρέπονται σε σημαντικούς υδροβιότοπους, εμπλουτίζοντας τη βιοποικιλότητα του νησιού.

Η μεγαλύτερη φυσική λίμνη της Κρήτης βρίσκεται στον Κουρνά Αποκαρώνου, όπου υπάρχει διαμορφωμένο παρατηρητήριο πτηνών. Μικρές αλλά σημαντικές φυσικές λίμνες με νερό όλο το χρόνο βρίσκονται στον Τερσανά Χανίων, στο Μοχό και στο Θραψανό, ενώ εποχικές λίμνες

βρίσκονται στην Ορνέ, στο Παρακαλούρι, στη Ζίρο, στον Ομαλό Βιάννου, στον Αχεντριά, στο Στρούμπουλα, σε διάφορα οροπέδια του Μιραμπέλου, στη λίμνη του Διγενή στη Γέργερη και σε πολλά άλλα σημεία. Τεχνητές λίμνες που μπορεί κάποιος να παρατηρήσει πουλιά βρίσκονται στην Αγιά Χανίων, στα μεγάλα φράγματα Μπαραμιανών, Αποσελέμη, Φανερωμένης, Ποταμών και στα πολυάριθμα μικρά φράγματα της ενδοχώρας του Ηρακλείου, ενώ αξιόλογο σημείο για βόλτα είναι η λίμνη του Ζαρού.

Υδροβιότοπους που φιλοξενούν μεγάλους πληθυσμούς παρυδάτιων πτηνών συναντάμε σε όλα τα μήκη και πλάτη του νησιού. Οι γνωστότεροι βρίσκονται στις εκβολές των ποταμών Αποσελέμη, Αναποδάρη, Αλμυρού Μαλεβιζίου, Μεγάλου Ποταμού του Πρέβελη, Αλμυρού Μιραμπέλου, Κυλιάρη και των ποταμών της Γεωργιούπολης.

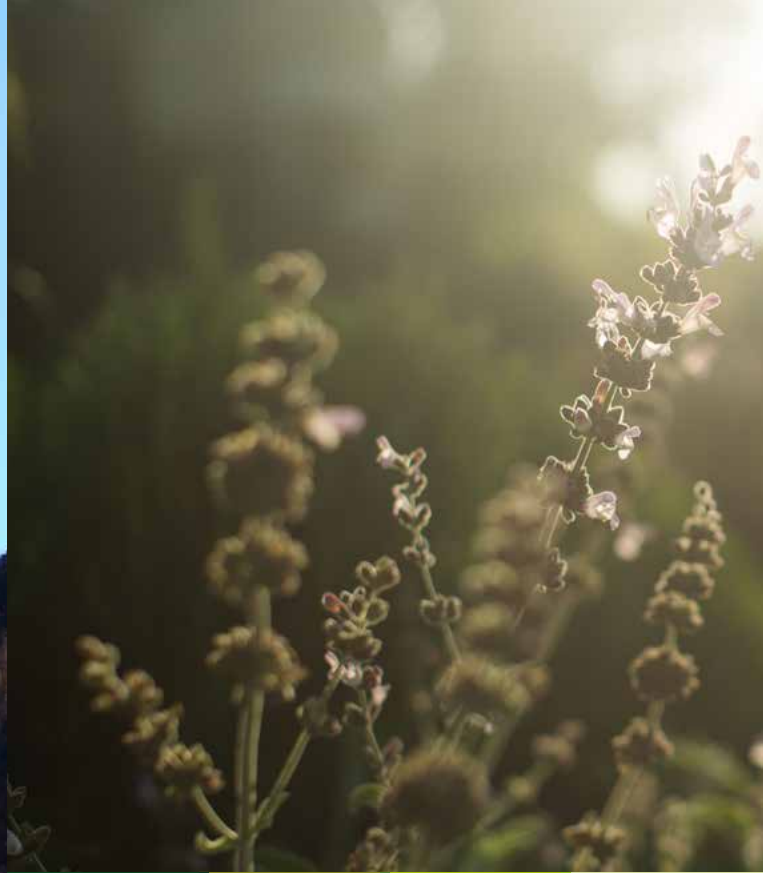
Άλλες εξαιρετικά σημαντικές τοποθεσίες είναι οι αλυκές του Ξερόκαμπου, της Γαύδου και της Χρυσής και τα έλη των Μαλίων, της Καταλυκής και της Φαλάσαρνας.

Τip
Η παρατήρηση πουλιών στους υγροτόπους της Κρήτης ενδείκνυται κατά τις περιόδους της αποδήμησης: το φθινόπωρο και κυρίως την άνοιξη.

Συλλογή εμπειριών

Αρώματα από το ζύμωμα και τον τρύγο, αγροτικές εργασίες σε απέραντους ελαιώνες και αμπέλια, περιπλάνηση στα ασβεστωμένα σοκάκια και τις πλατείες των χωριών, φωνές παιδιών που παίζουν αμέριμνα, βελάσματα ζώων...

Εικόνες που σήμερα ακούγονται ως μακρινές αναμνήσεις. Κι όμως, ο επισκέπτης της Κρήτης μπορεί ακόμη και σήμερα να έρθει σε επαφή με αυτόν τον παραδοσιακό τρόπο ζωής, επιλέγοντας να διαμείνει σε κάποιο από τα χωριά της υπαίθρου ή σε ένα από τα πολυάριθμα αγροτουριστικά καταλύματα σε όλες τις γωνίες του νησιού που προσφέρουν ανάλογες εμπειρίες.

Τα αγροτουριστικά καταλύματα και κάποιες εξειδικευμένες επιχειρήσεις παρέχουν σεμινάρια παραδοσιακής μαγειρικής, ζαχαροπλαστικής, ζυμώματος ψωμιού και συλλογής άγριων χόρτων, βοτάνων, μανιταριών, σαλγκαριών και τρούφας. Παράλληλα, μπορεί κάποιος να συμμετέχει στη διαδικασία συλλογής του καρπού της ελιάς, της παραγωγής του ελαιόλαδου, της απόσταξης της ρακής, του τρύγου στα αμπέλια, του ξεμελιάσματος των κηρήθρων, της καλλιέργειας λαχανικών, της συλλογής γάλακτος και παραγωγής γαλακτοκομικών προϊόντων, της εκτροφής οικόσπτων ζώων, της κουράς των προβάτων και άλλα πολλά.

Φορείς για τη φύση

Η οικολογική και περιβαλλοντική αξία της Κρήτης αποτελεί αντικείμενο για πολλούς φορείς του νησιού. Κάθε χρόνο, πολλοί σύλλογοι και οργανώσεις διοργανώνουν δράσεις που αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος και την ενημέρωση του κοινού.

Προστασία θαλάσσιων χελωνών, καθαρισμός υδροβιοτόπων, παρατήρηση πουλιών, απελευθέρωση αρπακτικών πτηνών, διοργάνωση εκθέσεων και σεμιναρίων είναι μερικές από τις πιο συνηθισμένες δράσεις στο νησί, που έχουν σκοπό να ευαισθητοποιήσουν τον κόσμο και να του γνωρίσουν το περιβάλλον του.

Το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας του Πανεπιστημίου Κρήτης εκπονεί σημαντικές δράσεις και μελέτες σχετικές με τη φυσική ιστορία και τη βιοποικιλότητα του νησιού, ενώ παράλληλα προσφέρει στους επισκέπτες μια μοναδική εμπειρία μέσω μιας πλούσιας έκθεσης.

Το ενυδρείο «Θαλασσόκοσμος» του Ελληνικού Κέντρου Θαλασσίων Ερευνών αποτελεί εξαιρετικό μέσο γνωριμίας με τη θαλάσσια ζωή. Στα 1.700.000 λίτρα θαλασσινού νερού, φιλοξενεί περίπου 200 είδη της Μεσογείου, από το μεγάλο θηρευτή καρχαρία, μέχρι τους μικρούς ιππόκαμπους. Μέσα από συνεχείς εκπαιδευτικές δράσεις, παιδιά και μεγάλοι έρχονται κοντά στο μαγικό κόσμο του βυθού. Είναι το μεγαλύτερο στην Ελλάδα κι ένα από τα σημαντικότερα στη Μεσόγειο.

Σπουδαίες προσπάθειες έχουν γίνει και προς την κατεύθυνση ενημέρωσης του κοινού για τις τοπικές κοινωνίες. Στο οροπέδιο του Ομαλού λειτουργεί Κέντρο Πληροφόρησης για τον Εθνικό Δρυμό των Λευκών Ορέων και μέσα στο Φαράγγι της Σαμαριάς υπάρχουν δύο εκθέσεις που αναδεικνύουν τη αλληλεπίδραση του ανθρώπου με την τοπική φύση.

Tip
Στο Κολυμβάρι λειτουργεί από το 2004 μουσείο αφιερωμένο αποκλειστικά στα περίφημα Κρητικά βότανα.

